

Inledning

Det tionde numret av *riff-raff* kommer ut elva år efter det förra. Det får säkert smilbanden att dra sig på alla de krösamajor och missunnsamma cyniker som fylkar den lilla, tämligen parlamentariskt orienterade utomparlamentariska vänstern i Sverige. Men det varken kan eller vill vi göra så mycket åt. Kärnan i den löst sammanhållna grupp som har gett ut tidskriften sedan 2002 har aldrig haft som huvudsaklig sysselsättning i livet att läsa och skriva.

Mycket har hänt i världen sedan nummer nio kom ut 2011, mycket mer än vi kan kommentera här. Till exempel startade Syrienkriget i mars samma år, i svallvågorna av vad som då gick under namnet den arabiska våren. Trump var ännu inte på flera år den inverterade snuttefilt som vänstern och liberalerna var så patologiskt fixerade vid. Vi har inte minst sen den stora flyktingströmmen 2015 sett nationalismens tryne böka sig fram till samhällsdebattens centrum: protektionism och isolationism, handelskrig, Brexit et cetera. Och det både från höger och vänster, i en populistisk tävlan med enbart förlorare. Nationalismen skördar sina offer – även på ideologins område – och vi kommer dessvärre att kunna bevittna det ena prisgivandet av politiska ståndpunkter efter det andra för att förhålla sig till – anpassa sig efter – detta stinkande avskräde. Vi har nu två år av coronapandemi bakom oss med alla umbäranden det inneburit i form av (över-) dödlighet, ”social” distans, arbetslöshet med mera. Och när numret nu färdigställs rasar ett krig

i Ukraina efter att Ryssland med Putin vid spakarna har angripit grannlandet med trupper och robotar. Detta angrepp måste naturligtvis fördömas! Men som vanligt är det av yttersta vikt att i denna situation förhålla sig nykter och reflekterande, och framhålla ett okuvligt internationalistiskt perspektiv. Varken Ukrainas rätt till självbestämmande eller Rysslands intresse av säkerhetsgarantier är principer värda att dö för. Det är en återvändsgränd att försöka föreslå inomkapitalistiska lösningar på världens alla problem. Låt oss som kommunister vägra att ta ställning mellan olika dåliga alternativ till och med när det ena kan verka marginellt bättre än det andra.

riff-raff må till formen ha varit en periodisk tidskrift som kommit ut sedan 2002. Periodiciteten har dock stadigt tagit sig formen av ett par längre vågor: nummer åtta kom ut 2006, nummer nio 2011 och detta tionde nummer alltså våren 2022. Det speglar åtminstone till viss del den krympande grupp som aktivt arbetat med projektet. När nu gruppen decimerats – halverats, för att vara uppriktig – än en gång är det därför dags att sätta punkt.¹ För att travestera avantgardismens måtto ”färre men bättre” så gäller det bara till en viss punkt. Det betyder dock inte att behovet av en tidskrift för kommunistisk teori på svenska har stillats. Tvärtom.

Temat för det aktuella numret är *kommunism och värde*, vilket speglar den position där projektet hamnat teoretiskt med det nionde numret. Titeln knyter an till en text från tidskriften *Endnotes* och dess andra nummer från 2010, med titeln ”Kommunisering och värdeformsteori”, som vi har översatt till svenska och publicerar i detta nummer, som ett slags nav kring vilket övriga texter kretsar. Temat har vi alltså arbetat med till och från – mest från – sedan förra numret. Det är också – tillstår vi – det tema och den problematik som till slut, om än för flera år sedan nu, slet isär de sista spillrorna av projektet. I korthet handlar det om den kritik av – och sedermera brytning med – både kommuniseringsperspektivet, så som det intas i synnerhet av franska *Théorie communiste* (TC), som var så betydelsefulla för projektet och nummer åtta och nio, och värdeformsteorin, med sin grund i Isaak I. Rubin på 1920-talet via Chris Arthur på 2000-talet fram till exempelvis *Endnotes* och *riff-raff*, som Peter Åström kom att utveckla. Emot denna kritik hävdar Per Henriksson

¹ En delvis restaurering kom dock till stånd fem i tolv när Peter Åström bestämde sig för att skriva sin text och att hjälpa till med färdigställandet av numret.

att *något* kommuniseringsperspektiv ännu är produktivt för ett revolutionärt perspektiv idag och att *någon* värdeformsteori utifrån Marx ekonomikritik, liksom bidragen från Rubin, Arthur och andra inom vad som idag är känt som värdeformsteori, systematisk dialektik och ny Marxläsning, kan förse med teoretisk grund för ett sådant perspektiv.

I anslutning till temats ena gren har vi nöjet att presentera för första gången på svenska en text av Isaak I. Rubin (1886–1937) om abstrakt arbete och värde i Marx teori från 1927. Den föll i glömska efter att Rubin hamnade i onåd hos Stalin-regimen i Sovjetunionen och sedermera avrättades, och som återupptäcktes först på 1970-talet i Väst i och med publiceringen av texten, som är baserad på en föreläsning av Rubin. Något mer känd är Rubins bok om Marx värdeteori, vars tredje utgåva från 1928 utgjorde förlaga till en engelsk översättning 1973, *Essays on Marx's theory of value*, och, baserat på den, en tysk översättning samma år, *Studien zur Marxschen Werttheorie*. Denna bok kom att få mycket stor betydelse för den marxistiska diskussionen och forskningen utifrån värdeteorin och Marx metod i *Kapitalet*.

Nästan ännu mer stolta är vi över att publicera en svensk översättning av en med Rubin samtida rysk kritiker, Isaak Dasjkovskij (1891–1972). Hans text från 1926 kom till vår kännedom först 2012 efter en hjälplig engelsk översättning som publicerats på sajten *libcom*. Den har inte fått alls samma uppmärksamhet eller betydelse som Rubins, och oavsett hur dess teoretiska innehåll värderas är kritiken intressant, inte bara historiskt utan även på grund av att liknande invändningar mot en rubinsk Marxläsning kan iakttas även idag, både inom Marxforskningen och hos *riff-raffs* egen Åström.

Endnotes menar i sin artikel om kommunisering och värdeformsteori att den senare, som en specifik Marxläsning, och den förra, som en specifik förståelse av hur revolutionen ska ta sin form om vi ska kunna tala om kommunism och kommunistiska relationer mellan individerna idag, delar samma bakgrund och formerades som två slags paradigm under 1960-talet. Båda dessa historiska fenomen uttrycker å ena sidan ett missnöje med sin tids dominerande Marxtolkningar och kan båda sägas förkasta en traditionell och ortodox marxism. De är å andra sidan också teoretiska uttryck för 1960-talets klasskamp och missnöjet med de former och institutionaliseringar som arbetarrörelsen, genom både dess politiska och fackliga grenar,

utvecklats till, som ett delvist resultat av arbetarrörelsens införlivande i den borgerliga statsapparaten. Endnotes ser i och med detta ett implicit släktskap mellan värdeformsteorin och kommuniseringsteorin, och att båda förmår att produktivt berika varandra. Det kan dock sägas att varken TC eller Gilles Dauvé tycks se samma gemensamhet mellan deras – olika – kommuniseringsperspektiv och värdeformsteorin.

Dylika kritiska läsningar av Marx förmår, menar Endnotes, begripa det radikala i en revolutionär negering av värde: vi övervinner oss själva samtidigt som vi övervinner något svårgripbart så att säga 'där ute'. Värdeformsteorins bestämning av vad värde är – en specifik, historisk, samhällelig relation mellan individer, mellan klasser; ett historiskt specifikt produktionsförhållande – bidrar till en förståelse av vad klassförhållandet, och klass, i kapitalismen är.² Kommuniseringsperspektivet, i TC:s förståelse, möjliggör en historisering av klassförhållandet och med det en möjlighet att förstå och artikulera de olika former, formaliseringar, detta förhållande har tagit sig fram till vår tid. TC:s narrativ gör de historiska skeendena begripliga bortom en död empirism, eller ett tomt uppradande av historiska händelser. Alternativet, som Dauvé anklagas för av TC, blir ett slags historia utan historia, en rad händelser som kan fogas till varandra utan inbördes nödvändig ordning, utan kronologi. Vad är det i klassförhållandets karaktär i kapitalismen som gör att överskridandet av den borgerliga horisonten idag tar sig formen av kommunisering, och tidigare olika former av arbetets frigörelse istället för upphävande?³

Detta innebär inte att vi skulle bekänna oss till en det omöjligas konst; vad som idag framstår som omöjligt kommer en dag att ha visat sig möjligt och det mest extrema det i en given situation mest pragmatiska. Om det, som det ibland anförs emot oss, är mest pragmatiskt idag att gå in i politiken, att organisera sig i någon vänstergrupp eller i det lokala facket, för att, som

² Detta är inte helt okontroversiellt; vissa tolkningar inom en bredare värdeformsteori anklagas ibland för att helt bortse från klass och än mer från klasskamp för att istället diskutera på en helt abstrakt och formell, för att inte säga rent begreppslogisk nivå.

³ Detta slags historisering motsätter sig Gilles Dauvé å det bestämdaste; för honom är kommunismen och görandet av kommunism – kommunisering – något invariant, i allt väsentligt oföränderligt under kapitalismens historiska utveckling. Om detta, se *riff-raff* nr 8 och nr 9; *Endnotes* nr 1; Gilles Dauvé: *From crisis to communism*.

det hävdas, påverka inifrån, så är det pragmatiska i den hållningen i allra högsta grad villkorat och relativt. Även en tvångströja värmer i vinterkylan, så att säga. Det må vara det mest pragmatiska idag – dock högst diskutabelt – inom status quo, det vill säga sakernas kapitalistiska tillstånd, och är i bästa fall ett försök att ge sig själv armbågsutrymme inom en borgerlig horisont. Det är en legitim hållning för proletärer som uttryck för ett slags överlevnadsinstinkt inom klasstillvaron. Det är emellertid illegitimt som revolutionärt perspektiv. Att söka göra sig hemmastadd inom kapitalismen är att ge legitimitet och stöd åt detta exploaterande system.

Här kan vi skönja de gemensamma dragen hos värdeformsteorin och kommuniseringsperspektivet. Värde och kapital är de fundamentala förmedlingarna mellan de borgerliga individerna och uttrycker historiskt specifikt klassförhållandena inom kapitalismen. För att omvärva, eller om man så vill, upphäva, detta kapitalistiska produktionssätt och dess borgerliga förhållanden måste man begripa vad det är man måste upphäva för att kunna avskaffa kapitalismen och alla dess samhälleliga relationer, mest avgörande, då, klass, kapital, värde, pengar, marknadsutbyte, genus och så vidare. Frågan ställs bäst på engelska: "What is to be undone?" (Endnotes) Att proletariatet är "revolutionärt, eller intet", ska inte förstås i någon insurrektionell-anarkistisk bemärkelse, utan helt enkelt att proletariatet blir en verklig, faktisk klass endast och allena i den process i vilken det upphäver sig självt.

Numret avslutas av två artiklar, av Per Henriksson och Peter Åström, båda två ingående i redaktionen för *riff-raff*.

Henriksson reflekterar i sin text över de invändningar som Åström riktade år 2013 både mot kommuniseringsperspektivet och mot värdeformsparadigmet, representerade i tur och ordning av TC och Chris Arthur. Utifrån numrets tema och Åströms invändningar söker Henriksson visa på det potentiellt produktiva i åtminstone något slags kommuniseringsperspektiv och i någon variant av värdeformsteori, framlagt som ett försök att skissera ett slags preliminärt teoretiskt perspektiv.

När det gäller Åströms värdeförståelse, menar Henriksson att han negerar, eller helt förbiser det eminent kritiska i Marx teori och istället ser på värde som ett slags teknisk lösning på problemet med och behovet av att fördela det samhälleliga totalarbetet – i kapitalismen genom marknaden

och i kommunismen genom planen. I och med det tenderar förståelsen att bli rent nominalistisk eller formallogisk där ”värde” blott är ett namn på ett naturnödvändigt och därmed överhistoriskt fenomen: mänskligt arbete i allmänhet. Istället ska värde, menar Henriksson, förstås som ett rent samhällligt ”föremål” som uttrycker och sammanfattar ett historiskt specifikt produktionsförhållande, som framträder i form av bytesvärde och pengar, eller kapital, beroende på vilken abstraktionsnivå vi betraktar fenomenen på. Därmed har värde med en kapitalistisk varuekonomi att göra, och värdeproducerande abstrakt arbete är en aspekt som hänger intimt och internt samman med detta samhälle. I och med etablerandet av kommunistiska relationer upphävs, som samhällliga former, både arbetsprodukternas värdekaraktär och det mänskliga arbetets karaktär som abstrakt arbete. Kommunistiska relationer kännetecknas, menar Henriksson, av ett upphävande även av ”arbetet” i sin avgränsade form och blir en del av en mänsklig verksamhet som helhet. Kommunism är (en helt annan) praxis, inte en rationell fördelning av samhällets totala arbetstid, för att därigenom kunna utöka ”fritiden”. Givet det hävdar han att motsatsparet ”frihetens” och ”nödvändighetens rike” är obsolet i kommunismen.

Enligt Henriksson missar Åström en möjlig produktiv kritik av både kommuniseringsperspektivet och värdeformsparadigmet. Istället framförs ett slags positiv samhällsteori som taget *ad absurdum* frammanar bilden av en planstat där ”samhället” underordnar sig individerna istället för, som under kapitalismen, marknaden. Som sådan grovt tillyxad modell låter den sig svårligen skiljas från 1900-talets kommandoekonomier.

Den sista texten är skriven av Peter Åström som i den, å ena sidan, reflekterar över sin kritik av och brytning med kommuniseringsmiljön kring *Sic*, och därmed även med *riff-raff*, anno 2013. Å andra sidan presenterar han sin nuvarande förståelse av Marx värdelära och hur den fungerar i analysen av kapitalismen idag och kommunismen imorgon. Ett grundantagande i Åströms argumentation är att en kommunistisk revolution måste vinnlägga sig om att bibehålla den produktivitetsnivå som uppnåtts i och med kapitalismen för att på grundval av denna kunna omorganisera samhället så att den nödvändiga arbetstiden kan minskas till förmån för fri och disponibel

tid. Han menar att kapitalismen trots sin långsiktigt ohållbara dynamik icke desto mindre tillfredsställer våra grundläggande behov i detta samhälle av mat, vatten och tak över huvudet. För att kommunismen ska kunna framstå som ett verkligt alternativ måste vi på allvar ta oss an frågan om hur den materiella produktionen kan säkras, för att inte andra alternativa lösningar på de kriser och problem kapitalismen skapar ska vinna terräng, så som nationalism eller religiös fundamentalism. Med utgångspunkt i värdekategorin och som svar på de perspektiv som kommer till uttryck i kommuneringsströmningen och i värdeformsparadigmet syftar hans bidrag till att diskutera hur principerna för en kommunistisk produktion kan tänkas och bör se ut.

Avgörande för detta slags mer förnuftigt organiserade produktion är en medveten hushållning med den samhälleliga arbetskraften, menar Åström, och endast på grundval av en sådan kan mängden nödvändigt arbete för det nya samhällets reproduktion successivt minskas och minskas avsevärt. Förekomsten av arbete och merarbete, det vill säga det arbete som överstiger de omedelbara producenternas reproduktion, är inte något utmärkande för kapitalismen utan återfinns och är en nödvändig grundförutsättning i alla samhällen, så även ett framtida. En successiv minskning av arbetet, som alltså möjliggörs av en fortsatt utveckling av arbetets produktivkraft och som åtföljs av ett omedelbart stopp för direkt skadlig produktion för människa och natur, uttrycker Åström som en plan för avackumulation, en idé hämtad från den italienska kommunisten Amadeo Bordiga från 1950-talet. Även om kommunismen nödvändigtvis kommer att innebära ett slut på en ekonomi grundad på varuutbyte så har det inte i sig något att göra med att produkter produceras i syfte att tillfredsställa olika materiella och intellektuella behov. Och även om lönarbete och varor såsom bärare av abstrakt arbete kommer att försvinna med kapitalismen så innebär det inte att arbetet som sådant omedelbart kommer att försvinna. Men i takt med att arbete i samhällets tjänst görs redundant kommer dagens föreställningar och motsättningar mellan arbete och fritid eller produktion och konsumtion att suddas ut. Endast på grundval av en redan inrättad kommunistisk produktion kommer därför målet om värdets avskaffande att kunna uppnås i sin fulla bemärkelse.

När vi nu färdigställer vad som kommer att bli det absolut sista numret av *riff-raff* kan det vara välkommet med en kort resumé och avsiktsförklaring.⁴ Det första numret kom ut i januari 2002 och påbörjades följbaktligen under 2001, då som organisationen Folkmakts ”teoretiska tidskrift”. I den formen kom både nr 1 och senare samma år nr 2 ut. Syftet var, kort sagt, att vara ett forum för ”längre texter”, längre än det slags texter som huvudfrånan i Folkmakt ville ägna sig åt: rakare och enklare, mer populistiska och därmed, hoppades man, mer fikabordsfåhiga texter på ett språk som ”vanliga arbetare” förstod. Av det blev det med tiden intet, även om denna ansats kom att leva vidare i Förbundet Arbetarsolidaritet. Inspirationen till det nya teoretiska tidskriftsprojektet kom främst från *Aufheben*, inte bara till formatet utan även till innehållet. Ambitionen var från början att publicera texter som handlade om allt från arbetares vardagliga erfarenheter till mer teoretiska diskussioner och undersökningar. Det kom med tiden att bli allt mer av det senare och allt mindre av det förra.

Genom hela projektets historia lades stor vikt vid översättningar för att på så sätt tillgängliggöra för oss betydelsefulla texter på svenska. En aspekt av det var att därigenom samtidigt ta del av en något vidare internationell diskussion. Det var texter som cirkulerade både på nätet och i tryckt form – man ska komma ihåg att det här var långt innan sociala medier slog sig in och tog över mycket av även det radikala tänkandet och samtalet. Vi översatte texter från nordamerikanska *Collective Action Notes*, tyska *Wildcat Zirkular*, brittiska *Aufheben*, vars nittioalstrilogi om kris- och förfallsteorierna var betydelsefull, liksom deras mycket fina analys av den andra intifadan i Israel-Palestina konflikten. Vi hade även med texter av den franske ultravånsteristen Gilles Dauvé (Jean Barrot), inklusive en kortare brevvåxling mellan honom och redaktionens Henriksson. *riff-raff* gav även ut en textsamling av honom tillsammans med Subversiv media med titeln *Vågrandets dynamik* (2004). I

⁴ Som en nödvändig del av det borgerliga samhället har även *riff-raff* haft sin andel av sökare och karriärister. Denna klick lämnade projektet för många år sen nu och tycks ha spridits för vinden i, om man så vill, en eskatologisk hållning och en ja-till-livet. Någon förefaller ha utökat sin affinitet till nationen och någon annan till kyrkan. Den tycks dock alltjämt hållas samman i celibatet, för den ene ofrivilligt och den andre som sakrament. Någon med författartalang borde i sanning skriva något om detta.

nummer 8 från 2006, som kom att bli det tyngsta – i dubbel bemärkelse – publicerade vi en diskussion mellan *Aufheben* och *Théorie communiste*, samt ett par texter av Dauvé och ett flertal av TC. I flera av numren har vi även publicerat egna översättningar av texter och textavsnitt av Marx som tidigare inte funnits på svenska. Så även denna gång: två korta fragment som har med värdet att göra – ett från 1857/1858 och ett annat från 1871/1872.

Vi har naturligtvis hela tiden publicerat även egna texter, både längre artiklar, kortare recensioner och rena diskussionsinlägg. Bland annat innehöll nummer 3–4 två texter som skrevs inom fältet militanta arbetarundersökningar, båda två av medlemmar av Kämpa Tillsammans! som under några år ingick i redaktionsgruppen. I efterhand skulle man kunna säga att de texterna var de mest uppmärksammade och uppskattade i vår katalog. Under några nummer bedrevs en diskussion som initierats av Marcel, som då ingick både i Kämpa Tillsammans! och *riff-raff*, med bidrag av både Henriksson och Åström, och även TC och ett antal andra. Diskussionen var givande på många sätt och belyste en mängd problemområden för en kommunistisk teori, men var samtidigt till sin form tämligen känslöstormande och stundom elak, och ledde till att Marcel lämnade redaktionen för att istället publicera sig i bland annat tidskriften *Dissident*. Vid den tiden hade många andra också lämnat, av en mängd olika anledningar, och projektet stod vid en punkt där det skulle behövas läggas ner, åtminstone i sin dåvarande form. Det blev dock så att två deltagare, Åström och Henriksson, fortsatte under namnet *riff-raff*, med de andras godkännande, med önskan att driva ett teoretiskt sammanhang på svenska och, inte minst, för att kunna fortsätta använda hemsidan med sitt textarkiv samt distribuera de gamla numren.

Det är många år sen nu – även om det egentligen bara är kanske två nummer sedan. Nu är det dock hög tid att sätta definitiv punkt, både för detta tionde nummer och för projektet som sådant. Tio nummer på tjugo år är trots omständigheterna inte så illa.

Innan dess måste vi tacka alla de som har bidragit till projektet på olika sätt genom åren. Vi nämner inga namn, men ni vet vilka ni är.